

УДК 711:911.8:352

ПРОСТОРОВА ДОСТУПНІСТЬ СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

SPATIAL ACCESSIBILITY OF RURAL SETTLEMENTS IN JOINED TERRITORIAL COMMUNITIES

Яровий В.Д.

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник відділу економіки
і політики аграрних перетворень,
Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України

У статті проаналізовано відповідність просторової організації новостворених об'єднаних територіальних громад законодавчо визначеним критеріям просторової та часової доступності адміністративних центрів та послуг. Для цього розроблено методологію визначення часової доступності з використанням наявних алгоритмів ETA (Estimated Time of Arrival) для оцінки розрахункового часу прибуття, скориговано отримані за допомогою цієї методології результати з урахуванням наявних місцевих чинників. Сформульовано пропозиції щодо можливостей забезпечення базових умов життєдіяльності та надання послуг у сільських населених пунктах, де такі критерії не виконуються.

Ключові слова: об'єднані територіальні громади, просторова доступність, оціночний час прибуття.

В статье проанализировано соответствие пространственной организации созданных объединенных территориальных громад законодательно определенным критериям пространственной и часовой доступности административных центров и услуг. Для этого разработана методология определения часовой доступности с использованием существующих алгоритмов ETA (Estimated Time of Arrival) для оценки расчетного времени прибытия и скорректированы полученные с помощью этой методологии результаты с учетом имеющихся местных факторов. Сформулированы предложения относительно возможностей обеспечения базовых условий жизнедеятельности и предоставления услуг в сельских населенных пунктах, где такие критерии не выполняются.

Ключевые слова: объединенные территориальные громады, пространственная доступность, оценочное время прибытия.

The compliance of spatial organization of newly formed joined territorial communities with legally defined criteria for spatial and time accessibility of administrative centers and services is analyzed. The methodology is developed to determine the time accessibility using existing ETA algorithms (Estimated Time of Arrival) for assessing the estimated time of arrival. The results, which are obtained using the methodology, are refined taking into account a variety of local factors. The proposals are made as to possibilities to provide basic living conditions and services in the rural settlements that don't meet such requirements.

Keywords: joined territorial communities, spatial accessibility, estimated time of arrival.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Просторова та часова доступність адміністративних центрів і послуг в об'єднаних територіальних громадах є важливою характеристикою, що дає змогу зробити висновки щодо ефективності їх територіально-просторової організації, можливостей забезпечення тими базовими умовами життєдіяльності населення (у т. ч. сільського населення), які залежать від характеристик взаємної доступності (часової та за відстанню) центрального та периферійних населених пунктів.

Постановою КМУ «Про затвердження Методики формування територіальних громад» від

8 квітня 2015 р. № 214 передбачено низку критеріїв просторової та часової доступності, яким повинні відповідати територіальні громади. Так, зони доступності адміністративних центрів консолідованих громад визначаються на відстані не більше 20 км дорогами з твердим покриттям. Відстань може бути збільшена до 25 км, якщо чисельність населення спроможної територіальної громади в зоні віддаленості від потенційного адміністративного центру більш як 20 км не перевищує 10% від загальної чисельності населення такої громади. Така відстань може бути зменшена у разі відсутності доріг із твердим покриттям чи особливостей

рельєфу, що унеможлиблює сполучення (ріки без мостів, гори).

Зони доступності потенційних адміністративних центрів спроможних територіальних громад визначаються з урахуванням доступності послуг у відповідних сферах, зокрема часу прибуття для надання швидкої медичної допомоги у невідкладних випадках та пожежної допомоги, що не має перевищувати 30 хвилин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Оскільки новостворені об'єднані територіальні громади функціонують лише рік, серйозних досліджень на цю тему поки що обмаль, а наявні передусім стосуються питань місцевих бюджетів, фінансових аспектів [1; 2] і не розглядають питання просторової організації.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є оцінка відповідності просторової організації новостворених об'єднаних територіальних громад законодавчо визначеним критеріям просторової та часової доступності адміністративних центрів та послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На першому етапі просторового аналізу забезпечення сільського населення базовими умовами життєдіяльності та послугами формування об'єднаних громад було виконано геопросторову прив'язку 2 тис. населених пунктів, які входять до складу 159 об'єднаних територіальних громад, що функціонували в 2016 р. Після цього було визначено відстань від усіх населених пунктів до адміністративних центрів громад дорогами із твердим покриттям та зроблено порівняння цих показників із критерієм, визначеним у Постанові КМУ (20 км).

Аналіз просторової організації об'єднаних територіальних громад (рис. 1) свідчить, що 14% населених пунктів знаходяться на відстані більше 20 км дорогами із твердим покриттям від адміністративних центрів (майже 90 тис. сільського населення, що становить 6% усього населення або 1% населення, що проживає за межами адміністративних центрів). Ще 14% населених пунктів знаходяться на відстані 16–20 км.

Слід зазначити, що використання показника доступності за відстанню має низку недоліків. Показники віддаленості часто не можуть бути порівняними, оскільки відстань обчислюється по дорогах із твердим покриттям без урахування великої кількості чинників: класу та пропускної здатності доріг, стану дорожнього полотна, встановлених швидкісних та інших обмежень згідно з правилами дорожнього руху, наявності розв'язок, поворотів, проходження доріг через інші населені пункти, де зменшується швидкісний режим, та інших факторів, які визначають реальний час, необхідний для поїздки між конкретним населеним пунктом та адміністративним центром громади. У багатьох випадках

показник часової доступності є більш інформативним, ніж доступність за відстанню.

Метою аналізу часової доступності сільських населених пунктів було визначення орієнтовного часу добирання до нього від адміністративного центру громади. Порівняння цього показника з критерієм «30 хв.», запропонованим чинною методикою формування територіальних громад, дасть змогу: зробити попередні оцінки відповідності просторової організації (розміщення) поселенської мережі об'єднаних громад існуючим критеріям; визначити можливості забезпечення сільського населення об'єднаних громад базовими послугами, зокрема такими, якість яких залежить від часу надання; обґрунтувати необхідність формування додаткових опорних пунктів надання базових послуг у сформованих територіальних громадах тощо.

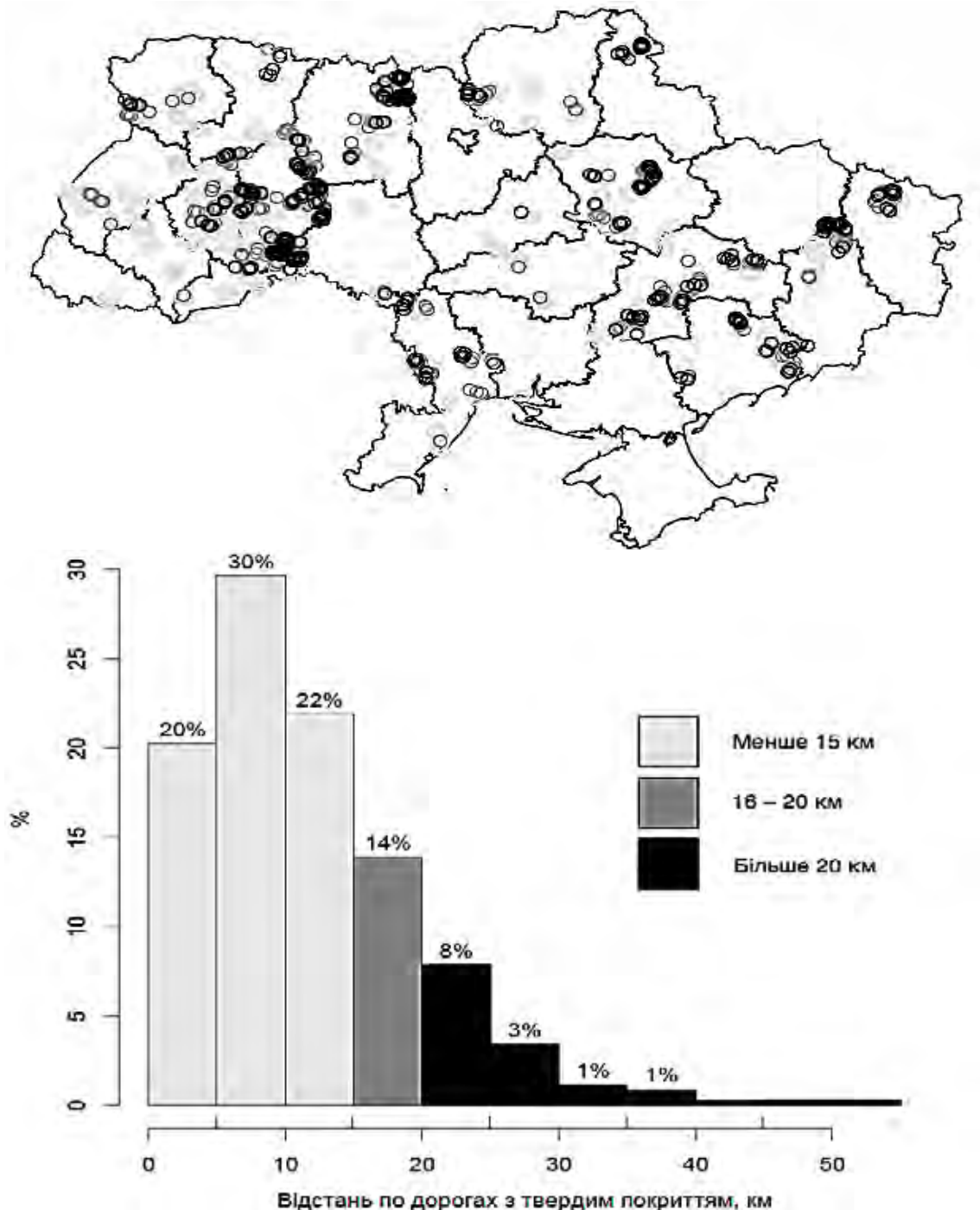
Методологія визначення часової доступності базується на використанні наявних алгоритмів ETA (Estimated Time of Arrival) для визначення розрахункового часу прибуття, а також передбачає подальше коригування і уточнення отриманих результатів з урахуванням наявних місцевих чинників (таких, наприклад, як стан наявної дорожньої мережі тощо). Використання таких алгоритмів є розповсюдженим для розрахунку можливого часу надання важливих послуг населенню (наприклад, послуг швидкої медичної допомоги) [3].

Аналіз часової доступності населених пунктів територіальних громад до адміністративних центрів (рис. 2) свідчить, що серед 159-ти об'єднаних територіальних громад є 61 ОТГ, до складу яких входять 240 населених пунктів (13% від загальної кількості тих, що входять до складу аналізованих ОТГ) із часовою доступністю до адміністративних центрів і послуг більше 30 хвилин. Усі населені пункти, часова віддаленість яких до адміністративних центрів громади перевищує 30 хвилин, є сільськими. Села, часова віддаленість яких до адміністративних центрів громади є більшою, ніж 30 хвилин, відсутні у складі 98 об'єднаних територіальних громад, 1 таке село є у складі 23 громад, 2 села – 10, 3 села – 6, 4 села – 6, від 5 і до 10 сіл – 10, більше 10 сіл – у складі 6 громад. Часова доступність ще 161 села (8% від загальної кількості тих, що входять до складу аналізованих ОТГ) є близькою до критичної межі і становить 26–30 хвилин.

У сільських населених пунктах із часовою доступністю до адміністративних центрів та послуг більше 30 хвилин проживає понад 80 тис. сільського населення – більше 5% від усього населення громад або майже 10% населення, що проживає за межами адміністративних центрів. Поряд із тим є територіальні громади, в яких частка населення, що проживає за межами 20 км і 30 хвилин від адміністративних центрів, значно більша: у Народицькій – 18%, Устилузькій – 28% за межами 30 хвилин і т. д.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Просторова організація багатьох наявних об'єднаних територіальних громад є такою, що відстань значної частини сільських населених пунктів в їх складі до адміністративного центру громади перевищує 20 км. За наявного рівня розвитку інфраструктури це призводить до невиконання іншого затвердженого критерію просторової доступності населення до

послуг – часу доступу до багатьох важливих послуг (швидкої медичної допомоги, пожежної допомоги, адміністративних послуг) перевищує 30 хвилин. 14% населених пунктів об'єднаних територіальних громад знаходяться на відстані більше 20 км дорогами із твердим покриттям від адміністративних центрів (майже 90 тис. сільського населення, що становить 6% усього населення або 11% населення, що проживає за межами адміністративних центрів). Ще 14%

Рис. 1. Розподіл населених пунктів територіальних громад за відстанню до адміністративного центру по дорогах із твердим покриттям

Джерело: розраховано автором

населених пунктів знаходяться на відстані 16–20 км. Часова доступність жителів 13% сільських населених пунктів до адміністративних центрів громад становить більше 30 хвилин, це понад 80 тис. сільського населення – більше 5% від усього населення громад або майже 10% населення, що проживає за межами адміністративних центрів. Усього є 240 населених пунктів (що входять до складу 61 територіаль-

ної громади), часова доступність яких становить більше 30 хвилин.

Для якісного забезпечення основними базовими послугами жителів сільських населених пунктів, проживання яких у територіальних громадах не відповідає необхідним критеріям доступності, необхідно створювати та забезпечувати функціонування додаткових опорних пунктів із надання таких послуг не тільки в

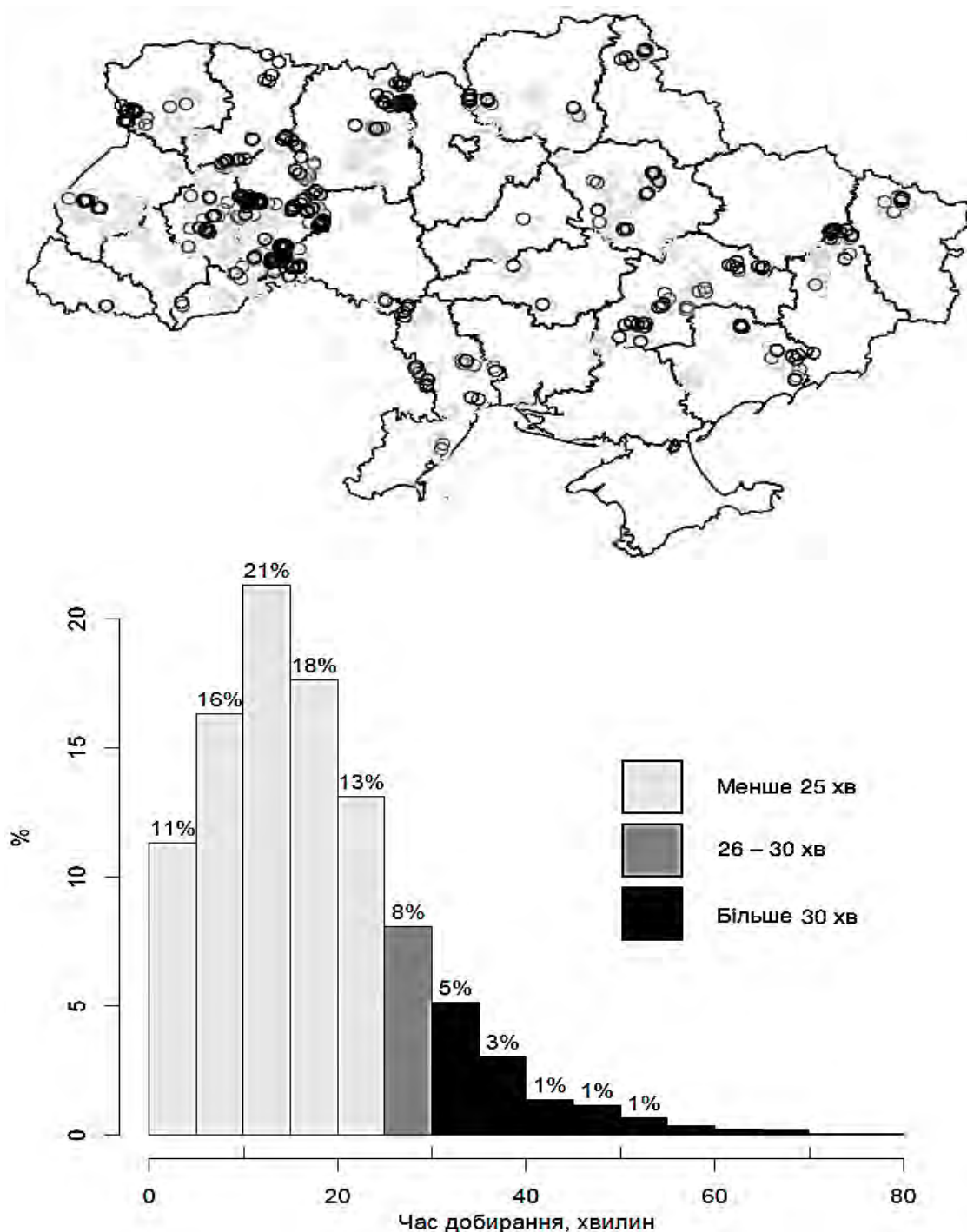

Рис. 2. Розподіл населених пунктів територіальних громад за часовою доступністю до адміністративного центру по дорогах із твердим покриттям

Джерело: розраховано автором

адміністративних центрах, але й в інших населених пунктах. Окрім цього, покращення часової доступності багатьох сільських населених пунктів пов'язане із розвитком дорожньо-тран-

спортної інфраструктури, належним утриманням наявної дорожньої мережі, що вимагає додаткових витрат на формування та утримання інфраструктури.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Децентралізація. Місцеві бюджети 159 об'єднаних територіальних громад, 2015 – 2016 (прогноз). Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/decentralization/presentation/finansovadetsentralizatsiya-v-diyi/>.
2. Міщенко Д.А., Міщенко Л.О. Удосконалення фінансування соціальної інфраструктури в Україні / Д.А. Міщенко, Л.О. Міщенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 22 – С. 13–16.
3. Fleischman, R. Lundquist, R. Jui, J. Newgard, C. and Warden, C. (2013), «Predicting Ambulance Time of Arrival to the Emergency Department Using Global Positioning System and Google Maps», *Prehospital Emergency Care*, Volume 17, 2013, Issue 4.